

חמדת הדף

דף ט' - י"ז

מחמדי התורה

3

כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל כאילו עשהו במה- הרביו
יונה הביא בשם רבי פרויניציא דדוקא לומר
שלום דהוא שמו של הקב"ה אולם לומר צרוא דמרי טב מותר, אולם הביא במרו אמת, ולא פסקא דלא פסקיה משה לא פסקין, ותי' שהארץ בזה להלכה, ורבינו יוחנן אסר רק אם כורע אליו לפני התפלה משא"כ כשאין כורע, ולא הסכימו לו הפוסקים דהא לכרוע אסור אפי' לאחר התפלה, ויעו' בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' כ"ב) דדוקא לחבירו אסור אולם לרבו או לאדונו כגון משרת מותר.

אמרי במערבא אני ה' אלוכים- קשה הא כל פסוקא דלא פסקא און לא פסקין

(ע"ב) אמרי במערבא ערביית דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלוכים- ידועה קושית הרשב"א כאן דהיאך סימוני אני ה' אלוכים ולא אמרו אמת, ולא כל פסוקא דלא פסקיה משה לא פסקין, ותי' הרשב"א דס"ל דכיון דדבר אל בני ישראל לא הוי התחלה כיון שלא התחיל בעיקר המצוה כמו כן לא חשבינן אני ה' אלוכים הפסקה כיון דלא הזכיר כלום מעיקר המצוה, ובשו"ת חת"ס (אורח סי' י') הביא משם מחותנו דקרא דאני ה' אלוכים מקרא מלא הוי (ויקרא יח-א) בפרשת עריות וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלוכים, וכתב ע"ז החת"ס "ותירין מחותני הנ"ל אמת בלי פסק". וביד המלך (הל' ק"ש פ"א ה"ג) תי' כן מדיליה, ויעו'ע' במגן גבורים (סי' נ"א ס"ק ג').

דף ט"ז

הקורא את שמע צריך להשמיע- צריך- הוי
לכתחילה או בדיעבד

הקורא את שמע צריך להשמיע לאזניו- וברש"י בד"ה אלא רבי יהודה כתב וז"ל כל צריך לכתחילה משמע אבל בדיעבד שפיר דמי, והנה דאם כדכתב רש"י כתב צריך הוא רק לכתחילה אולם בדיעבד שפיר דמי, פלוגתא דרובא דאני ה' אלוכים בפוסקים דהנה **בטור** (סי' רי"ט) כתב דהא דקאמרין בגמ' (לקמן נד:) ארבעה צריכין להודות וצריך לאודייה קמיה עשרה, דאין זה מעכב בדיעבד ואם בירך שלא בפני י א"צ לחזור ולברך, והבית יוסף כתב דלשון צריך משמע דמעכב, ובשו"ת באר שבע הביא ראיה מנז"ל ד' דצריך שיאמרו בפני נכתב ובפני נחתם, והוא רק לכתחילה, משא"כ **התוס'** (חולין ג' ד"ה אין) הוכיחו מסוגיא דגטיסן ההיפך דכל צריך בדיעבד הוא.

לא דקדק באותיותיה יצא- היינו דווקא בריות
שבין האותיות ולא ה' במקום ה'

(ע"ב) **לא דקדק באותיותיה יצא- כתב החינוך** (פרשת ואתחנן) דכוונת הגמ' דוקא אם לא נתן ריוח בין האותיות אולם אם אמר ה' במקום ח' לא יצא, והנה **המהרי"ב** (סי' ט"ו) הובא **בבית שמואל** (אהע"ז סי' קס"ט) סי' ק"כ תי' כתב גבי חליצה דמי שהוא כבד פה ואינו יכול להוציאה תלמידי תורה כיון כן קונס קונס מהני כמו בגדרים, והקשה **בחלקת יואב** (אהע"ז ח"א סי' י"ז) דמאי דמי גדרים דמהני ל' לעו חליצה דבעי לשון קודש, ואין להקשות מסוגיא דילן דלא דקדק באותיותיה יצא הרי דאף היכי דבעינן לשון הקודש מהני כשלא דקדק באותיותיה דלמאי דכתב החינוך כנ"ל לא קשה מדי.

דף ט"ז

ברה דבת שמואל- הטעם שהזכיר שם האם ולא שם האב

רמי ליה רב מרי ברה דבת שמואל- רש"י (כאן) כתב דרב מרי היה הורתי שלא בקדושה כמבואר (ב"ב קמ"ט). לכך לא היה נקרא על שם אביו, ורש"י (ב"מ עג:) הוסיף ומפני כבודו לטאוהו בשם אמו, והתוס' ב"ב ע"ה (בד"ה רב מרי) כתבו דטעם שכתבו ברה דבת שמואל הוא מכיון שרצה ליחסו אחר שמואל ולא כדברי רש"י, ובשו"ת **הגאונים** (סי' תמ"א) כתב דלפיכך מיהסו אחר אמום לפי שהיו אמותיהן גדולות וחשובות מאבותיהם, והיו בזמן ההוא ידועות, וכן כתב **בשיטה מקובצת** (כתובות סב.).

הנה תורתך אומנתנו ואל ידוה לבנו- שלא נהיה נזקים
ע"י לימוד התורה

(ע"ב) **רבי חייא בתר צלותיה אמר שתהא תורתך אומנתנו ואל ידוה לבנו ואלי יחשכו עינינו- ביאר בזה דברי יצ"ב** (אהע"ז סי' ק"א אות ד' בסופו) למאי דאמר (מגילה כא.) שהיו למדיין תורתך אומנתנו, ואמרו עוד (כתובות ק"א.) דעמידה קשה ללב, ובגדרים (מא.) דהדיבור קשה לעיניים, ולכן ביקש שתהא תורתך אומנתו, ואי נצטרך לעמוד מ"מ אל ידוה לבנו שלא יזיק לנו העמידה בשעת לימוד התורה, ואף שנדבר הרבה בדברי תורה עכ"ז ואל יחשכו עינינו שלא יזיק לנו הדיבור בתורה לעינינו אדת"ק. **ואפשר** דזאת בקשתו והארע עיניו בתורתך דאדרבה דיורא לנו העיניים ע"י לימוד התורה, וכמו דמצינו שאמרו לעולם ישים אדם עצמו כאדם יוכל אל לד"ת ת"ל צדק תדברון ופירשו מהאר"י הק' נפשי יצאה בדברו דסדום קצוב של דיבור שי לו להאדם וכמה שמדבר מוציא כח נשמתו ונפשו, והוא נפשי יצאה בדברו, אולם בתורה אינו כן, והוא יכול אך בד"ת כן ת"ל צדק תדברון ואדרבה כי חיים הם למוצאיהם, ודרשו למוצאיהם בפה, ה"נ בקשתנו דאדרבה ע"י

במצוות עשה שהז"ג, הוא דווקא שמחה שאינה לעול וליהנות נתנו חייבות משא"כ שאר המצוות כתפילין וכיוצא"ב. והקשה עליו בשו"ת **משנה שכיר** (אורח סי' קס"א) מסוגיא דילן דחזינן מהכא דגם תפילין משום שמחה אית בה, דהא אמרו דאבל פטור הימנה דכתיב בהם פאר, וכ"כ בפמ"ג (במשבצות סי' כ"ה סק"ח) דתפילין הוא לשון הפלאה שבזה אנו מופלאים ומובדלים משאר כל האומות.

ברכו ברכה וקראו עשרת הדברות ושמע- מ"ט לא חששו להפסק

(ע"ב) **אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו וקראו עשרת הדברות שמע והיה אם שמעו וכו'** הקשה בשו"ת **פרי יצחק** (ח"א סי' א') היאך הפסיקו לאחר ברכת אהבה רבה לומר עשרת הדברות הא הוי הפסק בין הברכה לקיום המצוה, אלא ע"כ מכאן ראינו להני שיטות הראשונים וכן פסקו הרבה מהפוסקים דברכת קריאת שמע אינם ברכות של שמע ע"כ (והארכו בזה הראשונים והאחרונים יעו"ש בכל התשובה שהארץ בזה נפלאות) ובגוף דברי הגמ' יעו"ש בשו"ת **משכנות יעקב** (סי' ע"ח-ע"ט).

דף י"ב

פתח בדשיכרא וסיים בדחמרא- ספק ברכה בברכת הנהנין

פתח בדשיכרא וסיים בדחמרא- מפורסמים דברי **הגרעק"א** כאן (על דברי הוסי' בד"ה לא) ו**בנהגותיו לאור"ח** (סי' ר"ט סק"ג) למה שכתב **המהרש"ל** (פסחים ק"ב.) לחדש מדברי **הרשב"ם** (שם) בד"ה להדיחך, דכוח הדחירה נדון וספק בברכות להלך היינו שיכול לחזור ולברך מספק ולא חיישינן לברכה בבלה, וכתב **המהרש"א** דזה דווקא בברכת המצות אולם בברכת הנהנין אם ספק אם ברך או לא, אסור לאכול וכאלו מעל, ולהלך הוא שאינו צריך לחזור ולברך.

ולענין דינא נקטינן דספק בברכות להלך גם בברכת הנהנין כ"כ **באבן העזר** (אורח סי' רי"ד), ובשו"ת **דברי יציב** (אורח סי' רס"א) הסתפק אי הא דספק ברכות קאי דווקא לברכה הראשונה או אף לברכה אחרונה, ולדינא כתב דאף לברכה אחרונה ספק בברכות להלך.

מזכירין יציאת מצרים בלילות- מה הדין בהזכיר בבין השמשות

(ע"ב) **מזכירין יציאת מצרים בלילות-** ונתפסקו **בשאתג אריה** (סי' ח') ו**במנחת חינוך** (מצוה כ"א אות ה') במי שסיפר יציאת מצרים בבין השמשות אי יצא ידי חובת סיפור יציאת מצרים "בלילות", וכתב **המנ"ח** לחלק בין כל השנה לליל פסח, דאפילו לדברי תלמידי הרבנו יונה (ריש ברכות) דכל השנה יוצא ידי חובתו מפלג המנחה היינו דווקא דליכא מצוה לספר בזמן שיש מצה ומרור מונחים לפניו, משא"כ בליל פסח דהחיוב להזכיר רק כשיש מצה ואם אין השמשות יום ליכא חיובא דמצה א"כ גם הם יודו דבלייל פסח לא יצא ידי"ח בבין השמשות. **והשאתג אריה** כתב דאפילו בכל השנה יודו תלמידי רבנו יונה דלגבי יציאת מצרים לא יצא ידי חובתו בבין השמשות, כיון דדוקא גבי ערביית דלא תאמר הלכתא כמאן דעבידי כמאן עבידי וכו' משא"כ גבי יציאת מצרים ודאי דתליא בלילה וא"כ בבין השמשות דספק הוא לא יצא ידי חובתו.

דף י"ג

הקורא לאברהם אברם עובר בעשה- מאי טעמא שלא פסקו כן להלכה

הקורא לאברהם אברם עובר בעשה- נתקשו בזה האחרונים מאי טעמא לא הובא להלכה האי דהקורא לאברהם אברם עובר בעשה, יעו' **בשיירי כנה"ג** (סוף הספר בכללים ונפדיים אות כ"ה) ו**בנהצל"ח** שהביאו הקושיא בשם **הבאר שבע** שתי' דאדרבה מזה שלא נאמרו מוני המצוות ראינו הוא שמשמעותה בעלמא הוא, וכתב הגל"ח דדבריו דחוקים דמשל מקום היה להרמב"ם להביאו בספר המצוות, ועוד מ"ט השמיט לזה הרא"ש והר"ף, ויעו"ש שהארץ לתירץ הדברים בדרך פלפול, ו**המהרש"א** הקשה ג"כ כזאת ונשאר בצ"ע, ובחיזושי **מהרי"ץ חיות** כתב לתרץ דאין למדין מקודם מתן תורה והקדימו בזה **התשב"ץ** בספרו זהר הרקיע (מצוה רמ"ח) ו**בעיני יעקב** (כאן), ו**במהרי"ל** (קונ"א סי' י"ט) תי' דהאיסור היה רק בזמן אברהם ולכן לא הובא להלכה.

ובלבד שלא יחטוף בחית- מכאן דלא מהני כוונה בתוכ"ד

(ע"ב) **כל המאריך באחד מארציו לו ימיו ושנותיו אראב"י** ו**בדלית אר"א** ו**בלבד שלא יחטוף בחית-** בספר **שיח השדה** (שער ברכת ה' סי' ד') הביא מכאן ראינו דלא כדברי **התבואות שור** (סי' ד' ס"ק ט') דחידוש דמי שלא שמע תקיעת שופר מתחלה אלא תוכ"ד שמע יצא ידי חובתו דכן אמרין גמי גבי שחיטה דאם מפגל או מחשב לע"ז תוכ"ד דשחיטה מועיל, וכתב דלמאי דכתב רש"י כאן בד"ה ולא בחית וז"ל דכל כמה דאמר אח בלא דלית לא מישתמע מידי ומה בצע בהארכתו, אבל בדלית יאריך עד כשיעור שיעשונו בלבו יחיד בשמים ובארץ וכו' הרי דצריך להאריך בהגברת הדלת משך כל זמן הכוונה, ודווקא בשעת אמירה ומינה דלא מהני תוכ"ד דאי מהני תוכ"ד ל"ל להאריך בדלית הרי יכול לכוון אח"כ, אלא ע"כ דלא מהני תוכ"ד.

דף י"ד

הנותן שלום לחבירו כאילו עשהו במה- באיזה אופנים
אסור ובאיזה מותר

דף ט'

מועד צאתך ממצרים אתה שורף- הא אין שורפין קדשים ביו"ט

מועד צאתך ממצרים אתה שורף הקשה בזרע אברהם (חידושים וביאורים) אות ס"ז ס"ד, וכן הקשה בכע"ז **הטורי אבן** מגילה כא. (במילואים), הא כיון דמועד צאתך ממצרים הרי הוא יו"ט היאך יכול לשורף ביו"ט הא אין שורפין קדשים ביו"ט, ובשו"ת **בני שלמה** (סי' ל' ת') שיכול לשורפו ע"י גוי דאנפ"י שאים שליחות לעכו"ם מ"מ מצוה קיים דעיקר הוא שהנותר יהא נשרף ולא יהא בעולם, ובזרע אברהם תי' עפ"י דברי המקנה והפני יהושע (קידושין לו.) דקודם מתן תורה היה הלילה נמשך אחר היום, ולפי"ז יובן לומר כיון דבמצרים ביום ט"ו כבר היה מותר לשורף דלא היה היום נמשך אחר הלילה אלא להיפך הרי דביום ט"ו היה מותר בשריפת נותר, וזהו שדקדקו לומר מועד צאתך ממצרים ובמלאו הרועים תירץ דיש לומר דאולי במצרים לא נצטוו על המועדות והיו יכולים לשורף, ויעו"ש **אור שמח** (הל' חמץ ומצה פ"ו ה"א).

עד שראה מפלתו של רשעים ואמר שירה- האם מותר לומר שירה במפלת רשעים

(ע"ב) **ק"י פרשיות אמר דוד ולא אמר שירה עד שראה במפלתו של רשעים** וכו'- ידועה קושית **המהרש"א** (כאן) על דברי המדרש שהטעם שאין אומרים הלל בשביעי של פסח דאמר הקב"ה מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה, ומכאן ראינו שלא אמר שירה עד שראה במפלתו של רשעים, ו**החיד"א** (ראש דוד פר' בשלח) תירץ דדוקא בשעת הזנח אינו אמר שירה משא"כ לאחר שיעבור הזנח אומרים שירה, וזהו הכתוב אצל דוד יתמו חטאים מן הארץ "ורשעים עוד אינם" רק אז יאמר שירה, וראינו במאור ישראל שהביא בשם **האהבת איתן** שתי' דהיכן שהצדיק ראוי שיראה במפלת הרשעים אזי ישמח צדיק "כי חזה נקם", משא"כ כשאינו ראוי (ובגוף הדברים שאין אומרים הלל הגדול בשביעי של פסח הארכו בזה ואכמ"ל).

ויעו"ש בצל"ח (במהדורות החדשות נדפס כאן בדף ט) שהביא בשם מחותנו ביאור נפלא בקרא דה' ילכם לכם ואתם תחרישון דהיכן שהנס נעשה בזכות מי שנעשה לו הנס יכול לומר שירה משא"כ מי שהנס נעשה לו רק מפני שזה שרוצה להרע לו אינו ראוי לזה ואזי הקב"ה בכדי שלא תתמלא סאתם, נוקם מהם אזי אסור לומר שירה והוא ה' ילכם לכם כיון שזהו אינו בזכותם אזי ואתם תחרישון מלומר שירה ויעו"ש בזה בשו"ת חת"ס (סי' רכ"ה) מה שתי' בזה.

דף י'

בעי רחמי עליהו דלהדרו בתשובה- הא הכל בידי שמים
חוץ מיראת שמים

אלא בעי רחמי עליהו דלהדרו בתשובה- הקשה **המהרש"א** דהאין אמרה לו שיתפלל עליהם דיהדרו בתשובה הא אמרו רז"ל (לקמן לג:) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ומאי תפלה שייך בזה, דדוקא להאדם עצמו שרוצה לשוב בתשובה יובן ע"ד שמואל (מכות י') בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, וגם אמרו (יומא טז:) הבא ליטרה מסייעין אותו, משא"כ באדם אחר, ותי' **ביד דוד** (בתרא) דכיון דהתפלה היה שלא יעצורוה הרי כמי שמתפלל בשבילו, ויעו"ש שנדחק בזה, ו**בשו"ת מעיל צדקה** (סי' ד') תירץ דדוקא לבקש שיחזור לגמרי בתשובה א"א אולם לבקש רק שיחזור מאותו החטא של ציעור לר"מ יכול לבקש. ו**סכנתי עצמי מפני הלסטים- היאך הכניס עצמו ליד סכנה**

(ע"ב) **אמר רבי טרפון אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי ב"ש וסכנתי עצמי מפני הלסטים-** הביא מכאן **הראו"ר** **יוסף ענגיל** (לג:) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ומאי תפלה שייך בזה, דדוקא להאדם עצמו שרוצה לשוב בתשובה יובן ע"ד שמואל (מכות י') בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, וגם אמרו (יומא טז:) הבא ליטרה מסייעין אותו, משא"כ באדם אחר, ותי' **ביד דוד** (בתרא) דכיון דהתפלה היה שלא יעצורוה הרי כמי שמתפלל בשבילו, ויעו"ש שנדחק בזה, ו**בשו"ת מעיל צדקה** (סי' ד') תירץ דדוקא לבקש שיחזור לגמרי בתשובה א"א אולם לבקש רק שיחזור מאותו החטא של ציעור לר"מ יכול לבקש. ו**סכנתי עצמי מפני הלסטים- היאך הכניס עצמו ליד סכנה**

דף י"א

שהרי נאמר בהן פאר- גם תפילין הוא
משום הנאה וליהנות נתנו

אבל חייב בכל המצוות חוץ מן התפילין שהרי נאמר בהן פאר- הנה בס' **מסדת ישראל** (מצוה נ"ד אות י"ט) על מאי דפסק **הרמב"ם** (פ"א מהל' חגיגה ה"א) דנשים חייבות בשמחה, והקשה **הראב"ד** עליו מסוגיא דקידושין (לד:) דאמר אביי אלא בעלה בשמחה, ותירץ דהרמב"ם ס"ל כרבי זירא דאמר (ר"ה ו:) דאשה חייבת בשמחה, והקשה **בחדתמי ישראל** דלמאי דכתבו הפוסקים יעו' **פמ"ג** (אורח סי' רס"ד) במשבצות סק"א) וכן **בפרישה** (סי' שצ"ה סק"א) וכו' **החת"ס** (יו"ד סי' ס"ט) דבאופן שהמצוה באה ע"י הנאה לכ"ע מצוות ליהנות נתנו, א"כ מאי פריך בגמ' ונילף משמחה דנשים חייבות

מדור זה נודב ע"י מוקיר רבנו אהוד יששכר ה"ו לע"נ בהירה בת בתי